

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Kahramanmaraş Yöresindeki Ağıtlar Üzerine Bir İnceleme A Study on Kahramanmaraş Laments

Alper ŞAKALAR

Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü,
alpersakalar@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-0137-9089

Öz: Tarihi, insanlık tarihi kadar eski olan ağıtlar dünyadaki tüm toplulukların ortak kültürü haline gelmiştir. İnsanların acı ve üzüntülerini konu edinen ağıtlar, sözlü kültürün en etkili aktarım araçlarından birisidir. Türk toplumlarında da tarihten günümüze bir gelenek olarak sürdürülen ağıt yakma, geleneksel özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelmiş bir eylemdir. Kahramanmaraş; geleneksel yapının ve kültürün otantik örneklerini bünyesinde barındırması açısından önemlidir. Kahramanmaraş yöresi türküleri bu zengin kültürün en önemli temsilcisidir. Bu araştırma Kahramanmaraş yöresi Andırın, Göksun, Afşin ve Elbistan bölgelerindeki ağıtlar ile sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında bu bölgelerde yakılan 1201 ağıt tespit edilmiş olup konularına göre incelenmiş ve ölüm, ayrılık, hasret, askerlik, şehadet, savaş, toplumsal olaylar, doğa olayları, kişisel ilişkiler, sevgi ve hastalık konularının ortak olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağıt, türkü, Kahramanmaraş, müzik, Türk halk müziği.

Abstract: Lamentations, whose history is as old as the history of humanity, have become the common culture of all communities in the world. Laments about people's pain and sorrow are one of the most effective transmission tools of oral culture. Lamentation, which has been maintained as a tradition in Turkish societies from history to the present, is an action that has survived to the present day by preserving its traditional characteristics. Kahramanmaraş; It is important in terms of containing authentic examples of traditional structure and culture. The folk songs of Kahramanmaraş region are the most important representatives of this rich culture. This research is limited to the laments in Andırın, Göksun, Afşin and Elbistan regions of Kahramanmaraş region. Within the scope of the research, 1201 laments burned in these regions were identified and examined according to their subjects, and it was determined that the subjects of death, separation, longing, military service, martyrdom, war, social events, natural events, personal relationships, love and illness were common.

Keywords: Lament, folk song, Kahramanmaraş, music, Turkish folk music.

GİRİŞ

Türklerin tarihi ve kültürel yaşamıyla ilgili bilgi veren belge ve kaynaklar; ölüm, ayrılık vb. çeşitli olaylar karşısında ortak acılarını dile getirmek için farklı yollara başvurduğunu ve bunlardan sözlü kültür ortamında en çok kullanılanın ağıtlar olduğunu ifade etmektedir. Günümüzde de yaşatılan ağıt söyleme veya ağıt yakma olarak adlandırılan geleneğin belirli bir bölge özelinde incelenmesi, o bölgenin gelenekleri, sözlü aktarımı, müziği, kültürel yapısı ve kültürün aktarılması ile ilgili önemli bilgiler

Geliş Tarihi: 29.06.2022

Kabul Tarihi: 05.08.2022

Yayın Tarihi: 31.08.2022

Atıf: Şakalar, A. (2022). Kahramanmaraş yöresindeki ağıtlar üzerine bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 1031-1040. Doi: 10.33437/ksusb.1137579

sunabilmekte; bu bilgilerin analiz edilebilmesi için ise geleneksel yapının bilinmesi gerekmektedir. Tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Kahramanmaraş yöresi, kültürel zenginliğiyle önemli bir yere sahiptir. Türk kültürünün geleneksel yapısının ve yaşantısının birçok örneğine rastlandığı yörede ölümler veya üzüntü veren olaylar ile ilgili sözlü kültürel geleneğin ağıtlar vasıtasıyla da geçmişten günümüze devam ettirildiği görülmektedir.

Şahin (2014: 39); Türklerin tarihi ve kültürüyle ilgili kaynaklar incelendiğinde ölümle ilgili şiirlere rastlandığını ve ölüme çeşitli tavır ve hareketlerle tepki gösterme alışkanlıklarının var olduğunu gözlemlendiğini belirtmiştir. Bunların genelini ağıt geleneği olarak nitelendirilebileceğini ifade eden Şahin; bu geleneğin içerisinde sadece şiirlerin değil, ağıtlara eşlik eden ağlamaların, çeşitli beden hareketlerinin ve ağıt yakma ile ilgili bazı özel uygulamaların da varlığına değinmiştir. Günümüzde “ağıt”, adını verdiğimiz ölüm şiirleri, tarihte “sıgıt”, “sagu”, “mersiye”, “deyişet”, “deme”, “deyiş”, “yakım”, “yas” vb. şekillerde de adlandırılmıştır. Ağıta Azeriler “ağı”, Başkurtlar “mârsiyâ, âytiv”, Özbekler “yığı”, “yoklav”; Kazaklar “joktov”, Kırgızlar “coktov”, Kumuklar “yas”, Nogaylar “bozlav”, Tatarlar “mârsiyâ”, Türkmenler “ağı” demişlerdir. Şahin’in ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda ağıtların tüm Türk topluluklarında var olduğu ve sadece bir şiir metni olarak değerlendirilmemesi gerektiği açıktır. Ağıtların felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, mitoloji, din, etnoloji, etnografya, dil-edebiyat, coğrafya, tarih ve müzik bilimleri içerisinde ve gerekiyorsa multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Ağıt yakıcıların çeşitli ezgilerle seslendirdiği sözlerin müzikal yapısı müzik disiplini içerisinde ve diğer disiplinlerle de ilişkili bir şekilde değerlendirilmelidir. Sözlü Türk Halk Müziği (türkü) içerisinde değerlendirilmesi gereken ağıtları farklı disiplinlerden edinilen bilgilerden ayrı bir şekilde ele almak olanaksızdır. Ağıtlar üzerine edebiyatçıların yaptığı tek disiplin altında yapılan çalışmalar ağıtların edebi özellikleri ile ilgili önemli bilgiler sunmakta fakat müzikal özelliklerin değerlendirilmemesi sebebiyle çalışmaların önemli bir tarafının eksik kalmasına da sebep olmaktadır.

Ağıtın Türkçe Sözlük’te “ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sağı, mersiye” olarak ifade edildiğini belirten Tarçın (2020: 238); ölüm karşısında insanoğlunun acısını, feryadını, üzüntüsünü dile getirmek için ölünün ardından söylenen ezgili şiirlere ağıt denildiğini ve genellikle beklenmeyen genç ölümler karşısında bu ağıtların yakıldığı belirtmiştir. Bu ağıtların anonimleşerek halkın ortak duygularını, acılarını ortaya koyduğunu ve ağıtçılar tarafından sözlü kültür ortamında aktarıldığını da ayrıca ifade etmiştir. Tarçın’ın ifadelerinden yola çıkarak, ağıtçı olarak nitelendirilen kişilerin birer kültür aktarıcısı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ağıt geleneğinde uzmanlaşmış kişilerin yani ağıt yakıcıların veya ağıtçıların müzikal özelliklerinden de söz etmek yerinde olacaktır keza Pertev Naili Boratav ağıtı “bir törene bağlı olsun olmasın, acıklı bir olayı konu edinen ve metni de ezgisi de bu olayı anımsatmaya, bütün koygunluğu ile yaşatmaya elverişli türkülerin bütünü” olarak nitelemiştir (Boratav, 1991: 444). Boratav’ın ağıtların tamamını türkü olarak nitelendirmesi ağıtlar ile ilgili yapılması gereken araştırmaların ve arşivlemenin türkü derlemelerine benzer yöntemlerle yapılması gerektiğini akla getirmektedir. Ağıt ezgilerinin derlenmesi veya arşivlenmesi bazen bir kırık havanın derlenmesi kadar kolay olmayabilir. Yöre insanının ölüm törenlerinde sıklıkla bulunması veya ağıtçı olarak nitelendirilen kişilerin müzikal yetenek ve hafızası yapılacak ezgi derlemelerinde kaynağın niteliği ve doğruluğu açısından önemlidir. Bazen aynı sözlerin farklı ezgilerle ağıt olarak söylenmesi ve bu ezgilerin de belirli kalıplarla sürekli tekrar edilmesi ağıtlar yakılırken müzikal karmaşa düşünülmeden sözlerin anlatmak istediğine odaklanmanın yolunu açsa da hangi ezginin hangi sözlere ait olduğunun tespit edilmesini de zorlaştırabilmektedir. Dolayısıyla ağıtlarla ilgili yapılacak olan araştırmaların mümkünse farklı kaynaklardan da dinlenerek sağlanmasının yapılması, kaynak sayısı az ise farklı zamanlarda aynı ağıtın tekrardan seslendirilmesinin veya kaydedilmesinin sağlanabilmesi ağıtlarla ilgili yapılacak ezgi derlemelerinde derlemeciye de kolaylıklar sağlayacaktır.

Yapılan bu araştırmada ağıtlarla ilgili genel bilgilerin yanı sıra Kahramanmaraş yöresi ağıtları ile ilgili yapılan çoğunluğu edebiyat ve tarih üzerine olan çalışmalar analiz edilmiştir. Bölgenin kültürel ve müzikal zenginliğinin yanı sıra ağıtların çeşitli konular özelinde ele alınması ve bu konuların bölgelere göre dağılımının benzer veya farklı yönleri Kahramanmaraş yöresindeki farklı ilçe ve yerleşim alanlarındaki kültürel farklılıkları da ağıtlar özelinde ele almaya olanak sağlamaktadır. Bu ağıtların çoğunlukla edebiyat ve tarih alanları içerisinde değerlendirilmiş olması ağıtların sözleri ile ilgili derleme ve arşivleme çalışmalarının yapılarak alan yazına kazandırılmasına olanak sağlamış olsa da ağıtların ayrıca müzikal derlemelerinin yapılması da gerekmektedir. Bu araştırmada müzikal derlemelerin

yapılabilmesi için literatürdeki kaynaklardan edinilen bilgiler yapılan analizlerle sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar doğrultusunda bölgede yapılacak olan ağıt derlemelerinde kaynaklara ulaşmanın yolu açılacak, ezgilerinin ayrıca kaydedilip notaya alınmasının önü açılacaktır.

Ağıtların Yapısı Ve Müzikal Özellikleri

Anadolu tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır ve bu uygarlıkların kültürleriyle tarih sahnesinde renkli bir coğrafya olarak yerini almıştır. Ekici'ye (2013: 12) göre Anadolu'nun, Türklerin eline geçmesiyle birlikte, geçmişteki renkli yaşantıları, kültürlerinde hayat bulmaya devam etmiştir. Türk kültürünün renkliliği ve zenginliğini, özellikle müzikte görmek mümkündür. Türk müziği; ses sistemi, usûl sistemi, makamları, melodik yapısı, ritim yapısı, icra biçimi, konuları, çalgıları ve form yapısı bakımından, dünya müziği içerisinde, özel bir yere sahiptir. Geniş bir coğrafi alana sahip olan Anadolu'nun, her bölgesinin her şehrinin hatta bazı ilçelerinin bile kendine özgü bir müzik icrası vardır. Bu Türk insanın olaylar sonucunda değişik şekillerde duygulanması ve bu duygularını değişik şekillerde ifadesinin bir sonucudur. Ekici'nin yukarıdaki ifadelerinden ağıtların da çoğunlukla müzikal unsurlar barındırması sebebiyle müzik alanıyla ele alınıp Türk Müziği içerisinde değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Türk müziğini Anadolu özelinde ele alırsak bölgeden bölgeye hatta yöreden yöreye tüm müzikal zenginliklerden bahsetmek gerekmektedir. Ağıtlar düzenli veya düzensiz söz ve ezgilerle oluşturulan çalgısız türkü örnekleridir. Türklerde ağıt geleneğinin Anadolu'ya yerleşmeden önce de var olduğunu ve Anadolu'ya yerleştikten sonra da bu geleneği devam ettirdiğini görmekteyiz. Orta Asya Türk kültüründen günümüze kadar ulaşan önemli bir geleneksel uygulama olan ağıtların Göktürklerin "yug" adını verdiği öleni anmak için yapılan törenlerde yer aldığı bilinmektedir. Göktürkler öncesinde de Hunlar döneminde ağıt geleneği ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Atsız (1992: 35); Türk Edebiyat Tarihi isimli kitabında Çin kaynaklarında Hunların, M.Ö. 119 yılında topraklarının bir kısmını Çinlilere kaptırmaları sonucu aşağıdaki dörtlüğü yazdığını ifade etmiştir:

Yen-çı dağını kaybettik

Kadınlarımızın güzelliğini elimizden aldılar

Sı-lan-şan yaylalarını kaybettik

Hayvanlarımızı çoğaltacak yerlerimizi elimizden aldılar

Günümüzde Anadolu'da ağıtlar için farklı yörelerde farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Yöntem ve Yaşar (2019: 8-9) bu adlandırmaları "bayatı (Kars), deme (Sivas), deşet (Adana), deyiş (Malatya), deyişet (Samsun), dil (Doğanşar-Sivas), lâvik (Kırşehir), ölgülü (Burdur), sau (Muş), sızılama (Doğu Anadolu), şin (Elazığ), şivan (Diyarbakır), yakım (İçel-Isparta), yas (Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Muğla)" olarak belirtmiştir. Anadolu'da ağıt yakma uygulamalarını çoğunlukla kadınlar gerçekleştirmekte, bazı yörelerde erkek ağıt yakıcılar da görülmektedir. Gümüş'e göre (2021: 15); Türk kültüründe Hunlardan beri cenazelerde ağlamayı, ağıt yakmayı meslek edinen kadınlar bulunmaktadır. Yugçı/sığıtçı denilen bu kadınlara bugün Malatya yöresinde "keyneni başı" denilmektedir. Ağıt türünün icra edilmesi yani ölüm olayı üzerine törensel bir havada ağlamak, ağıt yakmak, feryat etmek, kendinden geçmek kadınlara mahsus niteliklerdir. Ataerkil yapı, erkeğin toplum içerisinde ağlamasını hoş karşılamadığı için kadınların bu türü icra etmesi genel kabul görmüştür. Fakat tamamen kadınlara has değildir. Ozanların da ölen hükümdar/komutanlar için ağıt yaktığı bilinmektedir.

Ağıt söyleyen kişi için çoğunlukla "ağıtçı" denilmekte, eylemin gerçekleştirilmesi de çoğunlukla ağıt yakmak olarak nitelendirilmektedir. Ağıtçılar ve ağıt yakmak göz önünde bulundurulduğunda doğaçlama söz söyleme ve bunları müzikle birleştirerek icra edebilme yetisinin olması gerektiği açıktır. Bu bağlamda ağıtçılar yerel müziği bilen ve ölenin kişisel özelliklerine göre oluşturdukları sözleri bu müziklere uyarlayabilen kişilerdir. Yöntem ve Yaşar (2019: 9); ağıt yakıcıların en eski Türk topluluklarından günümüze kadar toplum içinde önemli bir misyona sahip olduklarını belirtmiş, yetenekleri doğrultusunda irticalen söz söylemeleri ve bunları yerel bir ezgi kalıbıyla bütünleştirip seslendirmelerinin onları toplum nezdinde seçkin kıldığını ifade etmiştir. Yöntem ve Yaşar'ın ifadelerinden hareketle eğer bir ölüm için ağıt yakılacaksa ve vefat eden kişinin bu yetilere sahip bir yakını veya tanıdığı yoksa vefat eden kişiyi tanımayan birisi vefat eden kişi ile ilgili edindiği bilgiler

doğrultusunda ağıt yakabilir. Günümüzde ağıt yakma hususunda kendini geliştirmiş ve para kazanabileceği bir meslek haline getirmiş kişilerin de var olduğu bilinmektedir. Ağıtçılığın meslek haline gelmiş olmasının en önemli sebeplerinden bir tanesinin Türk toplumunda ölen bir kişinin arkasından ağıt yakılmasının da yas tutulması gibi bir gelenek olması olduğu söylenebilir. Tahtaişleyen (2013: 23-24); ağıt yakan kişiye genel olarak “ağıtçı” adı verildiğini, ağıtçının ölen kişinin annesi, kız kardeşi, kuzeni, nişanlısı, eşi vb. gibi akrabalarından biri veya birkaçı olabileceği gibi, ağıt yakma eylemini tamamen bir meslek olarak icra eden kişilerin de olabileceğini belirtmiştir. Anadolu’da ağıt yakmayı meslek olarak icra eden kişiler oldukça yaygındır. Bu kişiler genel olarak “ağıtçı” ve “ağlayıcı” isimleriyle anılır. Mesleği ağıt yakmak olan kişilere Burdur’da “yasçı kadın” Denizli’de “ağıtçı kadın”, “ağıtçı bacı”, Malatya’da “keyneni başı”, Mardin’de “imadede” ve Trabzon’da “ağlayıcı” tabirlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Türk kültüründe ağlamanın olmadığı cenaze törenlerine çoğunlukla olumsuz tepkilerle yaklaşıldığı görülmektedir. Saraç’a göre (2022: 30); nicelik ve nitelik bakımından farklılık arz etse de hemen hemen bütün kültürlerde yaygın bir biçimde görülen yas tutma, ağıt yakma âdeti insanlık tarihi kadar eskidir. İslamiyet’te ölünün ardından aşırı şekilde ağlamanın yeri olmadığı bilinmektedir. Eski Türklerden günümüze cenaze törenlerinde sığıtçıların/ağlayıcıların varlığı bilinmektedir. Bu kişiler ölüm olayının duyulmasından cenazenin defnedilmesine kadar geçen zaman diliminde ölü evinde/çadırında/mezarlıkta ağlamalarını gerçekleştirirler. Bazen tek bazen de grup halinde ağlayan bu kişiler, cenaze evine gelen dost, akraba ya da komşuların da ağlamalarını sağlarlar. Anadolu’nun pek çok yöresinde ağlama ritüelinin görülmediği cenaze törenlerinde, cenaze sahiplerinin kınandığı ve ayıplandığı bilinmektedir. “Cenaze boyunca gözünden bir damla yaş gelmedi”, “Cenazede imam helallik almak için kimseyi bulamadı”, “Biz de ağlamasak kimse ağlamayacaktı” ya da “Adamın/kadının hiç de seveni yokmuş” mukabilinden sözler, cenaze törenlerinde ağlamanın neredeyse bir zorunluluk arz ettiğini ortaya koyması bakımından son derece önemlidir.

Ağıt yakmak için temel unsurlardan birisi ölen kişinin iyi yönleriyle ilgili bilgi sahibi olmaktır. Altınkaynak (1997: 69); cenazede yakılan ağıtların anında ezberlendiğini ve dışarıya taşındığını, bazı kişilerin sırf ağıt öğrenmek için cenazeye gittiğini ve orada duyduklarını anında kaydettiğini ifade etmiş, ağıtların şekillenmesinde etken olan unsurları şu şekilde belirtmiştir: ayrılık acısı, geride kalanların tasavvurundaki ölüm korkusu, tanıdıkların sosyal bir tabakanın katmanları olarak acıyı paylaşma düşüncesi, ölen ile ilgili anılar, geride kalanın düşeceği zor durumlar ağıtların şekillenmesinde rol oynayan unsurlardır. Düğüne giden oynar, ölüye giden ağlar sözü gereğince yas tutmaya gelenlerin tamamı ağlar. Ancak bu ağlamanın temelinde bir protokolü yerine getirme gereği yatmaktadır. Sadece ağıdı yakılan yeni ölmüş kişi için değil, her ağlayan kendisine ve kendi kaybına ağlar. Altınkaynak’ın ifadeleri ölüm ve ayrılık üzerine yakılan ağıtlar üzerinedir fakat ölüm dışındaki olaylar için de ağıtların yakıldığı bilinmekte, sözü geçen protokol bu durumda da yerine getirilmektedir. Örneğin toplumsal bir felaket için yakılan bir ağıda ağlayan birisi toplum için ağlamakta fakat toplumun bir bireyi olarak kendisi için de ağlamaktadır.

Akkuş Parlak (1999: 45); yitirilen canlı-cansız her türlü varlık için söylenen ağıtlarda ortak duygunun yitirilenin ardından hissedilen acı ve çaresizlik olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda sevilen kişilerden uzak kalınması, sosyal ve ekonomik koşulların oluşturduğu bazı durumlar, doğal afet ve savaşların insanlar üzerindeki olumsuz etkileri veya bir kızın evlenip gelin olduğunda baba evinden ayrılması gibi konular da ağıt kapsamının içine girmektedir. Akkuş Parlak; ağıtları konusu bakımından ölüm olayı üzerine yakılan ağıtlar (insan ölümü üzerine yakılan ağıtlar, toplum içerisinde saygı duyulan sevilen anısı canlı tutulmak istenen kişiler için yakılan ağıtlar, hayvan ölümü üzerine yakılan ağıtlar), doğal afetler üzerine yakılan ağıtlar, toplumsal olaylar üzerine yakılan ağıtlar ve gelin ağıtları olarak dörde ayırmıştır. Akkuş Parlak’ın ifade ettiği konulara ek olarak henüz hayattayken kişilerin kendileri için yazdığı ağıtlarla (örneğin kanser hastası birisinin öleceğini düşünmesi ve kendisi için ağıt yakması) ilgili örneklere de rastlanmaktadır. Bu bağlamda ağıtların insanlara derin üzüntü ve keder veren tüm olaylar üzerine yakılabildiği söylenebilir.

Ağıt yakma görevini bazen halk ozanları ve aşıklar da üstlenebilmektedir. İrticalen söz söyleme ve eş zamanlı bu sözlere uygun müzik besteleme yeteneğine sahip olan ozanların ve aşıkların halk müziğinin diğer türlerinde olduğu gibi ağıtlar üzerine de örnekleri bulunmaktadır. Akat (2020: 42)’a göre; ağıtların, Anadolu’da en çok rastlanılanı 7’li ve 8’li hece ölçüsü kalıbıdır. Destan ve türküler içinde

söz varlığına sahiptir. Ağıtlar, yöre ağıtçıları, ozanları ve aşıkları tarafından yazılsa da ağıtlar bu kimlikleri barındırmayan ama ölüm gibi durumlarda kadınlar tarafından doğaçlama ve teknik olmadan gelişen derinliği olan bir türdür. Güven (2013: 121) her ağıt söyleyenin iyi bir ağıt yakıcı olmamasına ve birden çok ağıtçının aynı anda ağıt söylemesine de bağlı olarak Türk ağıtlarındaki manzum kısımlarda zaman zaman aksaklıklar, ölçü dışı mısralar ve bozuk dörtlükler bulunabileceğini, Anadolu Türk ağıtlarının genelinde “4+4 birbirlerine bölünen sekiz heceli dizeler sık sık kullanılır ama daha uzun, on bir heceli parlando üslubuyla söylenen ezgilerde hem bestenin hem de güftenin 4+4+3, yahut nadiren 6+5 diye bölünmesinin çok yaygın olduğunu ve çok nadir olarak aruzla yazılmış mersiyeler dışında, genellikle dörtlüklerden oluşan ağıtların hemen hepsinde hece vezni kullanıldığını çeşitli kaynaklardan aldığı bilgilerle ifade etmiştir. Ağıtların çoğunda kırık hava olarak söylenen sekiz heceli ve uzun hava olarak terennüm edilen on bir heceli manzum eserlerin daha yaygın olduğunu da ifadelerine eklemiştir.

Ezgi eşliğinde söylenen Türk Halk Şiiri olarak da tanımlayabileceğimiz türküler; aşıklar, ozanlar gibi kim tarafından oluşturulduğu bilinmeyenler yanında kimin oluşturduğu bilinmeyen ve anonim olarak adlandırılan sözlü Türk halk ezgileridir. Türküler, halk müziği eseri olması sebebiyle halkı derinden etkileyen durum ve olayları konu edinir ve kişisel bir anlatıda dahi ortak duygular hissettirebilecek ifade gücüne sahiptir. Bu ifadeler bazen toplumun tamamıyla, bazense belirli bir bölgede yaşayan insanlarla ilgili olabilmektedir. Kaya (2004: 321)'ya göre türküler, konuları bakımından çeşitlilik gösteren edebi ürünlerdir. Halkın sevincini, mutluluğunu yansıtmaya ne kadar doğal ise acısını, üzüntüsünü yansıtmaya da o kadar doğaldır. Dolayısıyla ağıt olarak karşımıza çıkan bu hüznü dolu lirik parçalar, aynı zamanda türküler niteliğinde olan eserlerdir. Ağıtların en önemli niteliklerinden biri, ezgi ile söylenmesidir. Ağıtçı kadınlar, bu ezgilerin makamı hakkında eğitim almazlar da hafızalarında var olanlarla, bu ezgileri yaşatırlar. Ölümün yanında, ağıt karakteri taşıyan kına gecesi, gelin uğurlama ve asker türkülerinin ortak tarafı, hepsinin ayrılık acısıyla ortaya konulmuş olmalarıdır. Kaya'nın ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda konu ve sebepler farklı olsa da ağıtların çok büyük bir bölümünde ezgi ve şiirin birlikteliği söz konusudur. Bir ağıtın sözlerindeki ifadelerin dokunaklı ezgilerle desteklenmesi toplumdaki insanların duygularının daha da yoğunlaştırılmasını sağlamaktadır. Farklı konular için ağıtlar yazılsa da en çok görülen ağıtlar ölüm ve ayrılıktan duyulan üzüntüleri konu edinmiştir. Ağıt yakıcıların doğaçlama söz ve bu söze uygun ezgi üretebilme özelliği müzikal bir geleneğin üzerine inşa edilmekte, bu kişiler türküler formu ile oluşturdukları ve çoğu uzun hava türünde olan ağıtlarla kültürün taşınmasına da katkılar sağlamaktadırlar. Bu kültürün çok eski dönemlerden beri süregeldiği göz önünde bulundurulduğunda ağıt yakıcıları kültürün taşınması noktasında ayrıca gelenek temsilcisi olarak da önemli bir yere sahiptir.

Kahramanmaraş Yöresindeki Ağıtlar Ve

Kahramanmaraş yöresinde ağıtlar üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde en kapsamlı çalışmanın Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yayına hazırlanan ve toplam 4 ciltten oluşan “Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları” isimli kitaplar olduğu görülmektedir. Bu kitapların birinci cildinde Andırın Ağıtları, ikinci cildinde Andırın-Göksun Ağıtları, üçüncü cildinde Afşin-Zamantı ağıtları ve dördüncü cildinde Elbistan Ağıtlarına yer verilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı üzerine eğitim görmüş olan Oğuzhan Uzun, Mehmet Temiz ve Halil İbrahim Özdemir tarafından hazırlanan ve ağıtların sadece sözlerine yer verilen eserlerde ağıtların notaları ve müzikal özellikleriyle ilgili bilgilere yer verilmemiştir. Eserler Kahramanmaraş'ın farklı bölgelerinde bulunan eğitimcilerin derlemelerinden bir araya getirilmiş ve bu şekilde alan yazına kazandırılmıştır. Birinci cildin içerisinde kitaplarla ilgili genel bilgiler verilmiş; ağıt kavramı, yas töreni ve ağıtlar, geçmişten günümüze Türk dünyasında yas töreni ve ağıtlar, günümüz Türk dünyasında yas töreni ve ağıtlar, ağıtların genel özellikleri ve ağıtların diğer türlerle ilişkisi hakkında alt başlıklarla kısa literatür bilgileri verilmiş, Kahramanmaraş yöresi ağıtlarının bu bilgiler ışığındaki durumu ile ilgili detaylı bilgilere rastlanamamıştır. Türklerin farklı boylarına mensup kollarında ve aynı kola mensup olup farklı yörelerde yaşayan topluluklarında ağıt yakılmasıyla ilgili farklılıklar olabildiği literatür bilgilerinde yer almakta, ilgili kaynaklarda yer almamaktadır. Bu bağlamda yapılan bilimsel çalışmaların müziğin yanı sıra diğer disiplinlerle de desteklenmesinin ağıtlarla ilgili eserlerin yeni nesile aktarılması noktasında daha kapsamlı katkılar sağlaması açısından önemlidir.

Kahramanmaraş yöresinde edebiyat alanı özelinde yapılan ağıt derlemelerinin toplandığı Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları isimli kitaplarda yer alan ağıtların yörelere göre dağılımı ve konuları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 1. Andırın ağıtları

Konu	Adet
Mekanları konu edinen ağıtlar	23
Öldürülen veya öldürüldüğü düşünülen din büyüklerini konu edinen ağıtlar	3
Çeşitli hastalıklarla vefat edenleri konu edinen ağıtlar	45
Çeşitli nedenlerle ölenleri konu edinen ağıtlar	45
Kazaen vefat edenleri konu edinen ağıtlar	39
Askere ve savaşa gidenler ile görevde vefat edenleri konu edinen ağıtlar	23
Çeşitli sebeplerle cinayete kurban gidenleri konu edinen ağıtlar	68
İntihar ederek vefat edenleri konu edinen ağıtlar	2
İklim şartları sebebiyle vefat edenleri konu edinen ağıtlar	2
Nazardan vefat edenleri konu edinen ağıtlar	1
Çeşitli sebeplerle vefat edenleri konu edinen ağıtlar	2
Henüz hayattayken yazılmış, kendi yaşamını konu edinen ağıtlar	20
Hasret konulu ağıtlar	34
Ayrı kalan sevgilileri konu edinen ağıtlar	50
Çeşitli sosyal olayları konu edinen ağıtlar	13
Üzerine kuma getirilen kadınları konu edinen ağıtlar	2
Eşkiyalık yapanları konu edinen ağıtlar	4
Evladı olmayanları konu edinen ağıtlar	7
Haksızlığa maruz kalanları konu edinen ağıtlar	7
Hayatının bir bölümünü cezaevinde geçirmek zorunda kalanları konu edinen ağıtlar	2
Çeşitli konularda yakılmış ağıtlar	35
Andırın yöresinde kına gecesinde söylenen ağıtlar	12
Hayvanlar üzerine söylenen ağıtlar	14
Mizahi konulu ağıtlar	21
Doğayı konu edinen ağıtlar	14
Doğal afetleri konu edinen ağıtlar	5
Çeşitli yiyecekleri konu edinen ağıtlar	6
Alacakların tahsil edilmemesini konu edinen ağıtlar	1

Tablo1’de Andırın bölgesinde yakılan toplam 500 ağıt tespit edilmiştir ve neredeyse yarısına yakınının (230 ağıt) ölümlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu ağıtlar içerisinde en çok sayıdaki ağıdın “çeşitli sebeplerle cinayete kurban gidenleri konu edinen ağıtlar” olduğu belirlenmiştir. En azının da “nazardan vefat edenleri konu edinen ağıtlar” ve “alacakların tahsil edilmemesini konu edinen ağıtlar”dır. Bu veriler ışığında Andırın bölgesinde ölüm olayları içerisinde yer alan cinayetlerin toplumda en çok üzüntü yaratan olaylar olduğunu söylemek mümkündür. Bölgede tespit edilen ağıtlar içerisinde mizahi konulu ağıtların da olduğu görülmekte ve bu ağıtlar tespit edilen ağıtların %4’ünü oluşturmaktadır.

Kahramanmaraş’ın diğer bölgelerinde rastlanmayan mizahi konulu ağıtların Andırın bölgesinde bulunması dikkat çekicidir. Andırın’ın Boğazören köyünde yaşayan Ahmet Gök isimli kişinin çok sevdiği kara tavuğunu kaybetmesi üzerine yaktığı ağıdın son iki dördlüğü aşağıda yer almaktadır:

“Yaşı da iki yaşında
Horozlar döner peşinde
Gadamı alam Gara Tavık
Bugün de gördüm düşümde

Gul Ahmed'im n'olur halim

Bülbül olmuş şakır dilim

Mekenin de cennet olsun.

Hepimize vardır ölüm" (Temiz, 2005: 631).

Tablo 2. Göksun ağıtları

Konu	Adet
Yemen savaşını konu edinen ağıtlar	3
Şehit olan askerleri konu edinen ağıtlar	3
Askerlik döneminde yakılan ağıtlar	3
Ebeveynlerin vefatını konu edinen ağıtlar	4
Kocasını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	6
Doğum esnasında vefat edenleri konu edinen ağıtlar	1
Evladını yitirenleri konu edinen ağıtlar	7
Kardeşini yitirenleri konu edinen ağıtlar	2
Sevdiğine kavuşamayanları konu edinen ağıtlar	4
Henüz ölmeden önce kendisinin ölümüne yakılan ağıtlar	3
Çeşitli hastalıklar sebebiyle vefat edenleri konu edinen ağıtlar	19
Çeşitli toplumsal olayları konu edinen ağıtlar	29
Kazaen hayatını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	9
Çeşitli sebeplerle cinayete kurban giden insanları konu edinen ağıtlar	11
Hayatının bir bölümünü ceza evinde geçirmeye mahkûm olanları konu edinen ağıtlar	2
Kanun kaçağı olarak arananları konu edinen ağıtlar	3
Trafik kazası sonucu yaşamını yitirenleri konu edinen ağıtlar	8
Doğal afetler sonucu yaşamını yitirenleri konu edinen ağıtlar	3
İntihar sonucu hayatını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	2

Tablo 2'de Göksun bölgesinde yakılan toplam 122 ağıt tespit edilmiştir. Bu ağıtların yarısından fazlasının (75 ağıt) ölüm ile ilgili konuları içerdiği görülmektedir. Çeşitli toplumsal olayları konu edinen ağıtların ölüm dışındaki konular içerisindeki en büyük sayıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal olayların Göksun bölgesinde ölümler dışında en çok ağıt yakılan konu olması bu olayların burada yaşayan toplumda üzüntü veren derin izler bıraktığı söylenebilir.

Tablo 3. Afşin ağıtları

Konu	Adet
Afşin ilçesini konu edinen ağıtlar	4
Afşin yöresindeki kına gecelerinde söylenen ağıtlar	2
Kahramanmaraş olaylarını konu edinen ağıtlar	1
Tehcir olayını konu edinen ağıtlar	1
Seferberlik yıllarını konu edinen ağıtlar	4
Yemen savaşını konu edinen ağıtlar	1
Şehit olan askerleri konu edinen ağıtlar	15
Askerlik döneminde yakılan ağıtlar	7
Ebeveynlerin vefatını konu edinen ağıtlar	4
Kocasını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	8
Karısına duyduğu sevgiyi konu edinen ağıtlar	3
Doğum esnasında vefat edenleri konu edinen ağıtlar	4
Evladını yitirenleri konu edinen ağıtlar	12
Kardeşini yitirenleri konu edinen ağıtlar	2
Sevdiğine kavuşamayanları konu edinen ağıtlar	4

Sevgiliye yazılan ağıtlar	1
Gönülsüz yapılan evlilikleri konu edinen ağıtlar	3
Gelin kaynana ilişkisini konu edinen ağıtlar	2
Hasret konulu ağıtlar	5
Henüz ölmeden önce kendisinin ölümüne yakılan ağıtlar	2
Çeşitli hastalıklar sebebiyle vefat edenleri konu edinen ağıtlar	69
Çeşitli toplumsal olayları konu edinen ağıtlar	39
Kazaen hayatını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	22
Boğularak hayatını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	5
Kan davası sonucu hayatını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	3
Çeşitli sebeplerle cinayete kurban giden insanları konu edinen ağıtlar	31
Hayatının bir bölümünü ceza evinde geçirmeye mahkûm olanları konu edinen ağıtlar	4
Trafik kazası sonucu yaşamını yitirenleri konu edinen ağıtlar	20
Doğal afetler sonucu yaşamını yitirenleri konu edinen ağıtlar	9
İntihar sonucu hayatını kaybedenleri konu edinen ağıtlar	7
Ağıtlardan bestelenmiş türküler	1

Tablo 3’de Afşin bölgesinde yakılan toplam 295 ağıt tespit edilmiştir. Diğer bölgelere kıyasla bu bölgede konu çeşitliliği daha fazladır. Bu ağıtlar arasında en dikkat çekici olanlardan bir tanesi, ağıtlardan bestelenmiş türküler içerisinde yer alan Hasan Hüseyin Şahinkaya’ya ait olan “Aşık Mahzuni Şerif’in Ağıdı” isimli ağıttır. Bu ağıt aynı zamanda bestelenerek ünlü ozan Aşık Mahzuni Şerif’in kasetlerinde yer almıştır.

“Bilmeden gelmiştim Bozyer köyüne

Kara gün karşımda durmuş ağlıyor

Yürü yalan dünya doymadım sana

Ömrüm zevaline ermiş gidiyor

Pusu kurup beklemişler kapıda

Al kanım döktüler beyaz çaputa

Zayıfım derdim sığmam tabuta

Komşular yaremi sarmış ağlıyor

.....

Nazlı bir insandım değildim efe

Kurudu dillerim varmadı of’a

Haber gitmiş Berçenekli Şerif’e

Sazımı düşüne dürmüş ağlıyor” (Dikici vd., 2008: 94-95).

Tablo 4. Elbistan ağıtları

Konu	Adet
Kahramanmaraş olaylarını konu edinen ağıtlar	2
Yemen savaş yıllarını konu edinen ağıtlar	1
Şehit ağıtları	6
Seferberlik yıllarını konu edinen ağıtlar	1
Askerlik dönemini konu edinen ağıtlar	6

Toplumsal olayları konu edinen ağıtlar	115
Kıtlık dönemlerini konu edinen ağıtlar	3
Kına gecelerinde söylenen yöresel ağıtlar	3
Sevgiliye duyulan aşkı konu edinen ağıtlar	13
Ayrılık acısını konu edinen ağıtlar	7
Gönülsüz evliliklerden duyulan üzüntüyü konu edinen ağıtlar	3
Eşlerin rahatsızlığı ve onları yitiren insanları konu edinen ağıtlar	4
Doğum esnasında yaşanan ölüm olaylarını konu edinen ağıtlar	4
Evladın yitirilmesini konu edinen ağıtlar	15
Ebeveynlerin vefatını konu edinen ağıtlar	11
Kardeşlerin vefatı üzerine duyulan üzüntüyü dile getiren ağıtlar	3
Gelin kaynana ilişkisini konu edinen ağıtlar	1
Kader konulu ağıtlar	3
Daha ölmeden kendi ölümüne yakılan ağıtlar	1
Hayatının belli bir dönemini cezaevinde geçirmek zorunda kalan insanları konu edinen ağıtlar	9
Çeşitli hastalıklarla vefat eden insanları konu edinen ağıtlar	16
Kazaen hayatını kaybeden insanları konu edinen ağıtlar	7
Trafik kazaları sonucu hayatını kaybeden insanları konu edinen ağıtlar	11
Çeşitli vesilelerle cinayete kurban giden insanları konu edinen ağıtlar	15
Eşkiyalar tarafından hunharca öldürülen insanları konu edinen ağıtlar	2
Doğal afetleri konu edinen ağıtlar	15
Vücut uzuvlarının yitirilmesini konu edinen ağıtlar	1
Doğa-tabiat konulu ağıtlar	1
İntihar ederek yaşamını yitirenleri konu edinen ağıtlar	2
Bestelenmiş türkü ağıtları	3

Tablo 4'te Elbistan bölgesinde çeşitli konuları içeren 284 ağıt tespit edilmiştir. Diğer bölgelere kıyasla en çok toplumsal olayları konu edinen ağıtın bu bölgede yakıldığı görülmektedir (115 ağıt). Bölgede tespit edilen 3 adet bestelenmiş ağıt içerisinde "Meyrik'e Ağıt (Maraş'tan Bir Haber Geldi)" halen Türk Halk Müziğinin en sevilen türkülerinden birisi olarak birçok sanatçı tarafından seslendirilmektedir. Evlenmeden önce verem hastalığına tutulan Meyrik isimli gelinin vefatından sonra teyzesi ve kayınvalidesi tarafından yakılan ağıt, bu üzücü olaydan bir süre sonra Aşık Mahzuni Şerif tarafından bestelenmiştir.

Elbistan bölgesinden derlenen ağıtlar içerisinde türkü olarak söylenen ağıtların halk tarafından bilinen türküler olması dikkat çekicidir. Bu ağıtlar arasında "çırpınıp da şanova da çıkınca, eğlen şanovada kal Acem Kızı" sözleriyle başlayan Aşık Hüseyin ve Acem Kızı türküsü (Aşık Feymani Anlatısı) yer almaktadır.

SONUÇ

Geniş bir coğrafyaya yayılan ilçeleriyle köklü bir tarihe sahip olan Kahramanmaraş yöresinde yakılan ağıtlar her bir ilçede farklı konu ve hislerle dile getirilmiştir. Araştırma kapsamında Andırın, Göksun, Afşin ve Elbistan bölgelerinden tespit edilen 1201 ağıt incelenmiştir. Bu ağıtlar içerisinde ölüm, ayrılık, hasret, askerlik, şehadet, savaş, toplumsal olaylar, doğa olayları, kişisel ilişkiler, sevgi ve hastalık tüm bölgelerde ortak konular arasında yer almaktadır.

Zamantı bölgesi her ne kadar Dulkadiroğulları Beyliği döneminde beylikle akrabalığı ve yakın ilişkisi olan Türk oymaklarının olduğu bir bölge olsa da bugün Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin olduğu bölgeyi kapsamaktadır. Zamantı bölgesi bu sebeple araştırma içerisinde değerlendirilmemiştir ve ayrıca araştırılıp incelenmesi gereken bir bölgedir. Ayrıca kitap serisinde ele alınan bölgeler dışında farklı ilçelerde de çeşitli türkü örneklerinin zengin bir dağarla bulunduğu bilinmektedir. Bu bölgelerde icra edilen (Pazarcık, Türkoğlu, Çağlayancerit vb.) türkülerin içerisinde birçok ağıdın da var olması muhtemeldir. Bu bölgelerdeki çalışmalar konuyla ilgili disiplinlerin birlikte kullanılmasıyla yapılarak literatüre kazandırılmalıdır.

Araştırmaların edebiyat özelinde yapılmış olması müzikal araştırmalara kaynaklık etmesi açısından son derece önemlidir. Kahramanmaraş yöresinde yapılacak olan derleme çalışmalarının daha kapsamlı bir şekilde yürütülmesi ve bu türkülerin kayıtlarının alınarak notaya aktarılması gerekmektedir. Bu yolla kültürel mirasımız olan türkülerin nesilden nesile bozulmadan ulaşması sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Akat, Y. (2020). *Âşıklık geleneği çerçevesinde türkü ve ağıtlar (Çorum Örneği)*. [Yüksek lisans tezi], Sinop Üniversitesi.
- Aktay, S. (2015). *Teknoloji destekli fen bilimleri öğretimi*. Anı Yayıncılık.
- Altınkaynak, E. (1997). *Pınarbaşı-Sarız-Tomarza Avşar Ağıtları*, [Doktora tezi], Elâzığ Üniversitesi.
- Akkuş Parlak, N. (1999). *Ağıtlarda ritm unsuru*, [Sanatta yeterlilik tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Atsız, H. N. (1992). *Türk Edebiyat Tarihi*, (3. Basım). Baysan Dağıtım ve Dağıtım.
- Boratav, P. N. (1991). *Türk Ağıtlarının İşlevleri, Konuları ve Biçimleri*. *Folklor ve Edebiyat* (ss. 444-453). (1982) II, İstanbul Adam Yayınları.
- Dikici Ö., F., Köker İ. ve Tor H. U. (2008). *Afşin Ağıtları*. Afşin İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Kültür Yayınları Serisi 1. Malatya Medipres Matbaacılık Yayıncılık.
- Ekici, S. (2013). *Gaziantep & Barak Müzik Kültürü*. Logos Matbaacılık.
- Gümüş, T. (2021). *Kültür Aktarımı ve Kadın: Sözlü Anlatı Türleri Üzerinden Bir Değerlendirme*. *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 10-17. DOI: 10.29228/yazitdergisi.51233
- Güven, M. (2013). *Anadolu ağıtlarının türküleşme süreci ve Üç Ağıt örneği*. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 19 (75), 117-128.
- Kaya, D. (2004). *Anonim halk şiiri*. Akçağ Yayıncılık.
- Saraç, Ö. (2022). *Sığıtçılık geleneğinden cenaze ağlama derneğine bir değişimin anatomisi*. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (7), 20-35. DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1095293
- Şahin, H. İ. (2014). *Ölüm ve Ayin ilişkisi bağlamında Kazdağı Tahtacı Türkmenlerinin Ağıt Geleneği Üzerine Bir Değerlendirme*. *Akademik Kaynak*, 2 (4), 39-54.
- Tahtaişleyen, N. (2013). *Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü*, [Yüksek lisans tezi], Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Tarçın, G. (2020). *Çukurova/İsalı Avşarlarının Ağıt Söyleme Geleneği ve Ağıtları Üzerine Bir Değerlendirme*, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(2), 237-268. ISSN: 1305-5143.
- Temiz, M. (2005). *Andırın (Kahramanmaraş)'dan Derlenen Ağıtlar, İnceleme Metin*.
- Uzun, O., Temiz, M., Özdemir, H. İ. (2012). *Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları*, I-II-III-IV. Ciltler. Pelin Ofset.
- Yöntem, V. Yaşar, S. (2019). *Burdur Çeltikçi ilçesinde tespit edilen ağıtların müzikal ve edebi açıdan incelenmesi*. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi (AMADER)*, 5 (9), 1-26. DOI: 10.5578/amrj.67879